

Біла Стіна Честі

Цю зворушливу й повчальну історію мені повідала правнучка Конона Калюти, мешканка села Млинок Марія Блищук.

- Я найстарша онука доньки прадіда Конона – Марії. Ім'я моєї бабусі так само можна віднайти на Стіні Честі в Саду Праведників в Єрусалимі, - розповідає молода жінка. - Я була не раз біля цієї Стіни, власними руками торкалась викарбуваних на ній імен моїх рідних. Що відчувала в ту мить – того, певне, не передати ніякими словами. Я й гадки колись не мала, що мені випаде така місія в житті – побувати в Ізраїлі, й не просто побувати, а впродовж кількох років жити

вона приїхала в Млинок. На той час ще була жива моя бабуся Марія. Отак, через багато років, відбулась та пам'ятна для нас усіх зустріч. Фаня запросила бабусю до себе в гості. Її та, в свої сімдесят п'ять років, відважилась на цю поїздку. З нею поїхали син і донька. Через місяць вони повернулись з Ізраїлю. Згодом Фаню відвідали чимало онуків і правнуків Конона Калюти. На той час уже і прадід, і бабуся Марія були віднесені до праведників світу, і держава Ізраїль для всіх їх онуків і правнуків гарантувала працевлаштування на 5-річний термін. Невдовзі після того, як Фані виповнилось вісімдесят ро-

МІСІЯ ДОБРА І МИЛОСЕРДЯ

У роки Другої світової війни багатодітний млинківчанин Конон Лазорович Калюта дав прихисток у своїй хаті молодій єврейці. Через 57 років потому поважна жителька Ізраїлю Фаня Басс-Розенфельд віднайшла родину свого рятівника, доклала зусиль, щоб ім'я його було увіковічене поміж праведників світу на Стіні Честі в Єрусалимі, а онуки та правнуки стали бажаними гостями не лише її сім'ї, а й в кожному куточку землі обітованої.

У батьків Фані було восьмеро дітей і всі, крім неї, загинули. Єврейка пам'ятала, якою ціною їй вдалось порятуватися, пам'ятала поіменно тих людей, які заради неї ризикували своїм життям.

світу з України. Нас дуже вітали. Здивуванню всіх не було меж, коли вони дізнались, що й понині ми виконуємо місію добра й милосердя – бо доглядаємо 95-річну єврейку, яку колись порятував наш прадід.

- Ви святі люди, - ці слова мовив до нас представник Міністерства закордонних справ Ізраїлю. - Я часто задавав собі запитання – чи зміг би так ризикувати своїм життям, щоб порятувати чуже? Й, на жаль, зрозумів, що мені забракло б мужності. Тому я схилию голову перед мужністю ваших рідних. - Після цих слів нам довірили високе право – запалити свічку пам'яті. Це було дуже-дуже хвилююче.

У фототеці Марії сотні світлин, зроблених за період її проживання в Ізраїлі. На них найпам'ятніші моменти тих років – урочисті церемонії з нагоди поважних дат і ювілеїв, родинні святкування, підопічні нашої землячки. Загалом вона прожила в Ізраїлі шість років. Всі вихідні та святкові дні проводила в товаристві Фані та її сім'ї. Живе родина в місті Петах-Тиква, що за 16 кілометрів від Тель-Авіва. Серед містян родина

дома великий досвід догляду за малятами. Бо ж у всіх моїх двоюрідних теж великі сім'ї, - каже Марія. - Відтак я стала нянькою для двох хлопчиків. Одному було лиш десять місяців, іншому – виповнилось півтора року. Ця робота мені дуже подобалась. Бо ж спілкувалась з дітками, була для них швидше мамою, ніж нянею. На прогулянках ми спілкувались з іншими нянями, мамами. І в такий спосіб я ще більше опанувувала мову. А потім я ще доглядала правнучка Фані. Хлопчик настільки був прив'язаним до мене, що його мама навіть ревнувала. Через чотири роки я повернулась додому. Потім ще кілька разів їздила в Ізраїль – то на півроку, то на три місяці, чи п'ять. Загалом набралось шість років. Згадую, як не хотілось їхати до тієї країни і як я вдячна долі, що так склалось у моєму житті. Найголовніше, що я навчилась на чужині – я стала цінувати свою країну. Я зрозуміла, що Україна живе в моєму серці. Попри те, що мала можливість залишитись там назавжди – я повернулась додому. А ще,

вати, а впродовж кількох років жити там, працювати, відчувати себе своєю серед чужих по-суті мені людей. У мене взагалі не було планів на закордонні поїздки, тим паче – на роботу. Люди тратили час на оформлення документів, роками чекали дозволу на працевлаштування, платили за це гроші, а я покористувалась тим, що заклав своїм вчинком колись мій прадід. Це зрозуміла лиш недавно, повернувшись в черговий раз із Ізраїлю. Й тому віддаю тепер своєму прадіду славу за те.

В їх родині з надзвичайною пошаною відносяться до подій далеких нині сорокових років минулого століття. Марія дослівно пам'ятає кожен рядочок розповіді бабусі Марії про все, що відбувалося в те жорстоке лихоліття.

- Тоді, в серпні 1942 року, в Рафалівці, на Баховій горі, розстріляли всіх євреїв, що були зведені до місцевого гетто. Вціліли лиш ті, кому дивом вдалося втекти. Поміж них була й Фаня Розенфельд. Вона довго йшла ліса-

Я часто задавав собі запитання – чи зміг би так ризикувати своїм життям, щоб порятувати чуже? Й, на жаль, зрозумів, що мені забракло б мужності. Тому я схиляю голову перед мужністю ваших рідних.

взяла держава. І ось уже 14 років тітка доглядає Фаню. За особливі заслуги перед Ізраїлем Фаня має право, щоб її доглядала саме та людина, яку вона хоче, тому термін перебування для Люби весь час продовжується. Різниця в нас у віці невелика – шість років. Ми з дитинства великі подруги. Й, коли Люба мені запропонувала подати документи, щоб отримати дозвіл поїхати в Ізраїль, я навіть розгубилась. Бо ж не мала такої мети. Шість років перед тим я працювала в християнській місії на

ків, її паралізувало, тож вона потребувала особливого догляду й захотіла, аби її доглядала донька Марії – тобто моя тітка Люба. Оплату праці за догляд на себе, знову ж таки,

Разом з Фанею

шанується не лише за свої статки. Пані Фаня – надзвичайно розумна та мудра жінка, знає сім

вважаю, ми там трохи змінили відношення ізраїльтян до українців. Пам'ятаю, як тільки заїхали і коли знайомились з новими людьми, то чули: «Ви з України? У вас не дуже добрі люди. У війну там багато євреїв загинуло. Як ви взагалі сюди потрапили?» А коли дізнавались, що ми з родини праведників світу, – відношення враз мінялось. Навіть в таксі з нас плати за проїзд не брали. Частенько доводилось, на прохання родичів Фані, щось допомагати по дому їй знайомим. Ми працювали на совість, як для себе, і у відповідь чули: «А ви, українці, – таки щирі люди!

Гозенфельд. Вона довго йшла лісами, дісталась на хутір, де жив рідний брат мого прадіда. Просила в нього притулку. Але той побоявся сховати в своїй хаті єврейку, бо дуже добре знав, що за це можна поплатитись життям. Сказав про те прадіду. Я сама досі дивуюсь із мужності своїх рідних. У прадіда було десятеро дітей і він погодився прийняти в хату Фаню. Більше того, добре знаючи, що в лісах переховуються ще кілька євреїв, моя родина давала продукти і Фаня час від часу носила їх до лісу. Й отак, впродовж двох років, ризикуючи своїм життям та життям своїх дітей, прадід Конон переховував цю молоду єврейку. Вже після звільнення України Фаня, з іншими вцілілими євреями, дісталась до Італії. Дорогою вона вийшла заміж за одного з тих єврейських хлопців, що теж хоронилися від смерті на нашому Поліссі – Якова Басса. Два роки вони прожили в Італії, а в 1948 році дістались до землі обітваної. Тож в Ізраїлі Фаня Басс живе з часу його заснування і має великі привілеї. У 1999 році, разом з групою ізраїльських туристів, вона приїхала в Рафалівку, на Бахову гору, туди, де була розстріляна вся її сім'я.

Я працювала в християнській місії на Чернігівщині. Ми допомагали обездоленим сім'ям. Вдома у мене були вже лиш батьки-пенсіонери. Всі мої брати-сестри розійшлись по світу. Тож я планувала жити в Україні. Та, заради дружби, вирішила все-таки подати документи. А коли через два місяці мені прийшов дозвіл - я ще більше розгубилась, навіть не хотіла забирати документи. Нарешті зважилась, хоч як не було страшно, на дорогу.

А вже в аеропорту Тель-Авіва, – повідує Марія, її страхи десь раптом поділись. Її зустрічала, як найбажанішу гостю, родина Фані. У чужій країні, за тисячі кілометрів, вона відчула родинне тепло і оту безмежну вдячність дітей, онуків Фані та її самої за добро і милосердя, звершені рідними Марії у роки Другої світової війни.

- Я якось відразу й не усвідомлювала величчя вчинку свого прадіда, доки в Музеї пам'яті жертв Голокосту не побачила надпис: «Хто порятував одного єврея – той порятував націю», - розповідає далі жінка. - Ще більше я усвідомила це під час минулорічних урочистостей в цьому музеї, коли всім присутнім оголосили, що на церемонії присутні онуки й правнуки праведників

**«А ви, українці, –
таки щирі люди!
Дивлячись на вас,
стає зрозуміло,
чому ваші предки
рятували євреїв».
Було приємно
відчувати, що ми
продовжили місію
прадіда – ми й далі
показуємо
єврейській громаді
приклад добра і
милосердя.**

Петях-Тикві. Родина Фані дбала про те, щоб їх українські протези мали гарне місце працевлаштування. Підбирали роботу для Марії та її родичів в колі своїх знайомих. Перші два з половиною роки Марія працювала хатньою робітницею в одній єврейській сім'ї. Помаленьку вивчала іврит. Й хоч у вихідні дні мала змогу спілкуватись з сестрою, тіткою, бувати в гостях у Фані, чи їздити на море, або ж по святих місцях – однак робота видалась їй дуже рутинною, нудною. Тож згодом її працевлаштували в іншу сім'ю – нянею.

- Я – з багатодітної сім'ї, до того ж - найстарша поміж дітей. І у мене був

лима, сина...
мов. І що на-
дто відродно
було для Марії
– за сімдесят
років Фаня не
забула украї-
нської. Своє
життя вона
присвятила
вчительству, а
останні роки
очолювала
мережу дитя-
чих садочків в

«А ви, українці, – такі щирі люди. Дивлячись на вас, стає зрозуміло, чому ваші предки рятували євреїв.» Було приємно відчувати, що ми продовжили місію прадіда – ми й далі показуємо єврейській громаді приклад добра і милосердя. Коли у нас на Сході розпочалась війна, ми там відчули, що Ізраїль на боці України. Не раз чули: «Україна, ми з вами!» А ще не раз бачили, як на площі міста стоять ізраїльтяни з українськими прапорами. Це викликало гордість за свою країну. Й тепер я розумію, що ці роки перебування за кордоном навчили мене ще більше цінувати своє. Ще один позитивний досвід - я розширила свій світогляд, вивчила ще одну мову. Я відкрила для себе країну Ізраїль – відвідавши кожне її місто від Голландських висот і до Іллата. Побувала в Єрусалимі і Віфліємі, скупалася в кожному морі, спілкувалася з бедуїнами в пустелі. А ще я заробила кошти, щоб обновити батьківський дім, бо ж тепер моя турбота про нього дбати. І я більше, ніж впевнена, все це випало для мене в нагороду за вчинок прадіда.

Галина ГАВРИЛОВИЧ